

16 a život a propouštěly ze života jen hrubé *všeobecné* obrysy. Nemohlo tomu jinak býti, namítne se mně; pravda, ale neměší pravda, že *nebude* tomu smět tak býti napříště.

Cestu k tomu, jak řešiti tento nový úkol, ukazují přibližně historické miniatury Strindbergovy. Mnoho vybledlo z theso- vých a programových modernistických prací Strindbergových, ale jeho některé historické povídky a některá historická drama svítí stále ohněm neudušeným, a to proto, že se zde přiblížil Strindberg nejvíce umělci, který cítí a ctí kouzlo nená- vratné chvíle a vyvolává ji v celé její zvláštnosti, ve vši vůni, se vši její duší řekl bych. Strindberg měl vědecké zájmy histo- rické; trápily jej různé problémy historické nejinak, než jak trápí historika z profese. A právě tato odborně historická zvi- davost a zvědavost prospívala mu i přímo jako umělci. Ně- mecký významný historik Ranke vystihoval úkol dějepiscův určití, *jak to vlastně bylo*. Úkol historického básníka není úplně týž; ale je blízký. Řekl bych, že jest v tom, vysloviti, jak vlastně *žilo* to, co vlastně bylo. Věděti, co vlastně bylo, jest nutné; ale pouhé věděni o skutečnostech a skutečninách nestačí básníkovi. Musí je dovésti proměnití v *jislotu života*, která nesnáší námitek a odzbrojuje je silou a krásou svého výrazu.

Láska k zemi a její smysl

17

Jeden z krásných příznaků dneška, které slibují pro zítřek, jest láska k zemi nově probuzená a nadaná novým uvědoměním. Všecko vrací se v milostné touze k zemi, k půdě, k prsti: poesie i umění, věda i filosofie, myšlenka společenského oprávcce i sen duchovního dělníka. Země stává se znova — jako bylo ve stře- dověku, ale jiným způsobem — osou všeho našeho myšlení; i sen vzlétá z ní jako z pevného podkladu, který dodává jeho rozletu určitosti a síly, a vrací se do ní jako pták do hnízda. Půda není nám již hmotou, půda stala se dnešnímu lidstvu tou- hou, láskou, snem, vděčností, náboženstvím. Vzniklo nové cí- tění a nové hodnocení Země jako mravního středu lidského ves- míru; náš nový vesmír, který dlouho neměl osy, když se byl rozšířil v bezmezí velikými hvězdářskými objevy šestnáctého a sedmnáctého století, má zase středem Zemi, byť v jiném smys- lu, než bylo tomu před tímto velikým převratem.

Tento nový návrat k zemi jest něco podstatně jiného, než byl Rousseauův návrat k ní v osmnáctém století. Rousseau cítil ji jako přírodu, jako cosi divošského a nespoutaného a nepou- tajícího, jako cosi všecka pouta trhajícího; my naopak cítíme ji jako *kulturu, řád, kázeň a lásku*. Půda necítí se jako hmota, jako daná syrovina; půda začíná se cítiti nyní, půdě začíná se rozuměti nyní jako tomu, čím skutečně jest: jako odkazu před- ků a odkazu nejen hmotnému, nýbrž předem mravnímu; a mrav- ní odkaz, což jiného jest to než *povinnost a úkol*?

Země, to jest nám dnes práce a láska nesčíslných vyhygnu-

lých pokolení a rodů před námi, obrácená v prst a ornici a odkázaná nám dědicům jedině proto, abychom ji o *cosi rozmnoženou* odevzdali svým potomkům.

Láska k půdě takto citěná a pojímaná jest poselství mrtvých živým a nenarozeným, jest osud a úděl, který váže všecko lidstvo v jediný řetěz a v jediný výboj a dává lidstvu mravní jednotu, poněvadž dává mu povinnost i radost, střizlivost i opojení, hrdost krocenou kázní a řádem a pokoru podepřenou a povýšenou pýchou uvědomělého dělníka. A tak láska k půdě takto chápaná stává se nejen mírou života, čímśi, co udává a obsahuje v sobě všechny jeho rozměry, i rozměry jeho budov nejmělejších a nejvzdušnějších, ale i podoběnstvím a slibem štěstí.

Že tato láska k zemi jest *cosi* nového v citění lidstva, ukazuje nade vši pochybu úvaha, jak neskadno získává umění a poesie tohoto smyslu pozemského, jak obtížně a úsilně ho dobývá, jak pozdě jej vtěluje ve svůj živý organism. Není ještě Země a jejího smyslu na příklad v díle Beethovenově: tam, kde chce vystihnouti zemi jako konkrétnost, jako životní plnost a sladkost, jako opojení krve a její živočišný var, jako teplo a pohodu smyslů, jest jeho mez. Titan odboje a vzpoury, Prometheus a Faust moderní hudby zabydlil ze země svou myšlenkou jen její ledovce, jeskyně, jezera a vodopády a jen je vtělil ve své dílo a rozezvučel ve svém díle; polétá jen nad zemí ve svitu měsíčním nebo nad zemí pokrytou tmou pod rozjiskřenými hvězdami. Teprve Smetana zná zemi v našem smyslu slova: jako tanečné kolo a nepřetržitý řetěz živých teplých rukou, jako stoupající opojnou mízu ve stromech, zvěři i lidech, jako sladkou prst živých, v nichž chutnáme polibek mrtvých, jako dávkyni chleba a obětí stůl slunce. Teprve Smetana stanul pevně na hroudě zemské a vkořenil se v ni jako její orgán; a co tryská z ní v nás, co váže ji s ním, jest život vesmírný, který neničí tvarů, nýbrž ukládá sladce a pozorně jejich rozkypělou žeň v sýpku života, tradice, kultury.

Literární dějepis budoucnosti vypíše snad jednou příštím, jak zvolna dobývala si česká poesie smyslu pro zem, pro její

hmotnou plnost a jadrnost, pro její váhu a tíhu, pro její určitý pevný krystalický tvar.

Není ještě tohoto smyslu v Kollárovi. Jeho vlast jest představa zcela odtazítá, pouhé společenství mravů, řeči, myslí. „Nepřipisuj svatě jméno vlasti / kraji tomu, v kterém bydlíme, / pravou vlast jen v srdci nosíme, / tuto nelze bít ani krásti.“ Oč určitější, bohatší, plnější, životnější jest již představa Čelakovského. „Potem, krví svatá země! / Matko mužů velikých! Div hle, ještě žije plémě / tvé po bouřích tolikých!“ A Mácha má dokonce již moderní smysl země jako jedině pevné a bezesporné jistoty, která určuje a řeší osud člověkův. „Tam na své pouti pozdravujte zemi. / Ach zemi krásnou, zemi milovanou, / kolébku mou i hrob můj, matku mou, / vlast jedinou i v dědictví mi danou, / šírou tu zemi, zemi jedinou!“ A po Máchovi celá řada velikých a významných tvůrců veršem i prózou snaží se přiblížiti se co nejvíce zemi, spojití se s ní rytmickým kolem, napojiti jejím temným vínem své věty, vlítí do nich její uzrávající žár. Neruda i Sládek, Vrchlický i Sova, Zeyer i Theer, Březina i Machar, každý svým způsobem vytváří v sobě smysl země a jejího díla a víže s ním člověka. Zákon její stává se zákonem jeho a tvorba jeho se koná v jeho mezích; děje se tak, aby mohla se ctí přejíti na jeho dědice, aby mohla jimi býti schválena a přejata. Zákon, který víže prostřednictvím země budoucí s minulými a obojí s dnešními, počíná se cítiti určitěji a určitěji.

Člověk-bezzemek jest nezakotvený, a proto pohrou větrů a vln více než kdo jiný; Země však a její zákon jsou nejbezpečnější upravovatelé pravého vývoje a pravého pokroku. Země ztěžka přijímá novou myšlenku, a proto myšlenka, která jí má podmaniti, musí býti silná a opravdová; ale myšlenku, již jednou přijala, včleňuje v železný chod svého poselství a z něho nevyrve jí nic, leda myšlenka — větší, silnější a plodnější. A v tom právě jest záruka, že neztrácí se v ní nic z dobrého a čestného úsilí lidského. Nepodrobena módě a nezmatena jejími vrtochy, dbajíc jen zrna a jádra, přezkoušívá neustále svou trpělivou zákonnou práci setbu lidských skutků a lidských myšlenek. Přijímá jen to,

co jest v nich opravdové zrno, jen to, z čeho může vydati klas; všecko ostatní ničí a vymítá. Přijímá jen myšlenku, která vede k práci a rozmnožuje dílo minulých pokolení; a přijímá pouze práci, která jest posvěcena myšlenkou ne chvilkového sobeckého zisku, nýbrž trvalého užitku pro příští a vzdálené.

Země spojuje pravý konservatism s oprávněnou pokrokovostí. Pravý konservatism: to jest zachovávání všeho dobrého, všeho zdravého, všeho, co založilo dnešek a na čem dnešek stojí svými základy. Pravá pokrokovost: to jest odstraňování všeho, co ztratilo hodnoty a ceny pro život, co jej seslabuje a narušuje, ale nejen odstraňování, nýbrž ihned také nahražování silnějším a lepším téhož druhu. Pokrok překotný, který neobstojí před zítřkem, protože není opravdovým obohacením života, nýbrž jen zakuklenou nemocí, země odmítá. Zdánlivý pokrok hypercivilisace, domnělý pokrok veleměst, odloučených od půdy a žijících jaksi ze vzduchu, jednostrannosti, které porušují harmonii sil a soulad schopností, země vyvrhuje. Její silný volný dech nesnáší horečných miasmů a nemísí se s nimi.

Země jest veliká vyrovnatelka protiv, veliká usmiřitelka nepřátelství, veliká upravovatelka rytmu a toku lidské myšlenky. Nebude rozřešení sociální otázky, pokavad budou bezzemci; neboť jedině lidé žijící na hroudě a s hroudou mají možnost odposlouchati její zákon a uvést s ním v soulad a souzvuk výboj své vůle, své touhy, svých přání.

Země odosobuje, láska k zemi odsobečtuje. *Pravé obce* boží, to jest společenstva a sdružení chleba i práce, díla i myšlenky, lásky i tvorby, skupiny lidské, které budou *spolu obcovati* v duchu a pravdě, budou moci vzniknouti jednou jedině mezi lidmi, kteří budou milovati zemi opravdovou láskou poučenou, jež se úplně odsobečtila, aby mohla zcela sloužiti, a kteří budou nejen žiti na ní, ale i s ní pod jejím zákonem. Ne každý, kdo žije dnes na ní, žije i s ní; a ne každý, kdo žije dnes s ní, žije i v souhlase s jejím velikým zákonem.

Ženy zvláště jsou povolány osudem k tomu, aby byly strážkyněmi svaté myšlenky, v níž jest obsaženo *zdraví všená-*

rodní — a snad i víc: snad i vykoupená budoucnost celonárodní. 21

Proč? Protože jsou bližší zemi než muž a protože mohou tedy snáze a lépe odporovat a odposlouchati její veliký zákon a snad i opravdověji jej následovati.